

de istorie” aduc informații și analize inovatoare în domeniul istoriei, dezbătând probleme precum: criza demografică din România anilor '60, egalitatea dintre bărbat și femeie, incluziunea socială, valențele elitei universitare locale. Astfel, se poate observa, în studiul Corinei Doboș, „Când și cum a început criza demografică în România. Anchete demografice din anii 1960”, o fină dezbateră a traiectoriei urmată de populația românească din cauza legilor sociale comuniste: o scădere a populației în anii dejismului, mai ales după liberalizarea avortului prin decretul din 1957, regimul având nevoie de forță de muncă în industrie, nepermițându-și să piardă forța de muncă feminină, pentru ca în anii național-comunismului, pentru a răspunde ambițiilor dictatorului de a se mări populația României, se dă un nou decret, dar care, de această dată, încuraja natalitatea și interzicea avortul. După căderea comunismului, primele recensăminte au ilustrat preferința românilor pentru familia restrânsă, dar și o scădere drastică a natalității, fapt cu care ne confruntăm și în prezent. Amestecul statului în viața privată a familiei a demonstrat apariția unor consecințe dezastruoase, în ultimul secol de istorie, în România, prin prezența unor fenomene negative: rata mare a abandonului copiilor la naștere de către părinți, violența domestică din ce în ce mai accentuată, creșterea numărului divorțurilor, etc.

Concluzii

Concluzionând, putem afirma că deși subiectele dezbătute în cartea coordonată de istoricul Adrian Cioroianu sunt variate, puse laolaltă, acestea reușesc să ofere lucrării unitate și omogenitate, cititorul înțelegând, la final, rostul acestei diversități tematice, care nu poate decât să îmbogățească câmpul său intelectual.

Într-o altă ordine de idei, „Un Centenar și mai multe teme pentru acasă. Ce au învățat și ce nu au învățat românii din ultimul secol de istorie” se constituie într-un demers al conștientizării importanței ultimilor 100 de ani de istorie, a greșelilor și a succeselor unei națiuni tinere aflată la intersecția marilor puterilor și a marilor spații de civilizație.

Lecțiile care se regăsesc la finalul fiecărui studiu se pot contura într-un itinerariu pe care România să îl urmeze în anii următori pentru a cunoaște un progres social, politic, economic, cultural.

Gabriela Avram

Liviu VOINEA (coord.), Alexandra COJOCARU, Brîndușa COSTACHE, Veaceslav GRIGORAȘ, Horațiu LOVIN, Camelia NEAGU, David ORȚAN, Andrei TĂNASE, *Un veac de sinceritate. Recuperarea memoriei pierdute a economiei românești 1918-2018*, București, Ed. Publica, 2018, 172 p.

Volumul, elaborat de un grup de specialiști ai Băncii Naționale a României, sub coordonarea viceguvernatorului Liviu Voinea, răspunde unei nevoi științifice reale, enunțată clar de către autori încă din introducere: „La 100 de ani de la Marea Unire din 1918, România nu are un set complet și unitar de indicatori economici de bază. Nu avem o serie de timp fără întreruperi care să ne vorbească despre economia

României, așa cum a fost ea, cu suișuri și coborâșuri. Țara s-a unit acum 100 de ani, dar statistica nu s-a unificat încă. La fel ca un om fără memorie, o țară fără memorie este o țară dezorientată” (p. 15).

Autorii și-au propus reconstituirea seriilor de date pentru un set de indicatori esențiali – produsul intern brut, bugetul, balanța comercială externă, datoria publică externă, dobânda de referință, rata inflației și cursul de schimb în raport cu dolarul american. Ca regulă, autorii au optat pentru prezentarea în capitole distincte a unor sinteze analitice pentru fiecare set de probleme, incluzând observații despre lacunele informațiilor disponibile, despre rezultatele obținute și despre felul cum se compară la nivel internațional datele referitoare la România. La acestea se adaugă o anexă metodologică (cuprinzând referințele la surse și metodele de calcul folosite) și o anexă de serii de timp, cuprinzând tabele cu PIB/locuitor (dolari 2011, la paritatea puterii de cumpărare), soldul bugetar (cash), soldul comercial (balanța comerțului extern de bunuri), datoria publică externă a României, rata dobânzii și rata inflației, precum și un capitol de concluzii generale, o listă bibliografică și note despre autori.

În anul Centenarului, nu este singurul demers de reconstituire a seriilor de date statistice, referitoare la secolul care s-a scurs din 1918 încoace. Institutul Național de Statistică a publicat, de asemenea, un amplu volum (Andrei 2018) care nu se limitează la datele economice, ci cuprinde și informații demografice, sociale și politico-instituționale. Spre deosebire însă de demersul INS, care doar adună seriile de date la un loc, specialiștii coordonați de Liviu Voinea și-au propus să unifice seriile de date, să le aducă la un numitor comun, și să le ofere cititorilor într-o formă sintetică, ușor de folosit și interpretat. Astfel, seriile referitoare la soldul bugetar, balanța comercială și datoria publică externă nu sunt redată în valori nominale (lei la cursul zilei), care ar fi fost greu de comparat în timp datorită schimbărilor în valoarea monedei oficiale, ci direct în procente din PIB, adică la un nivel de agregare care ușurează analiza și comparațiile. Această opțiune este bazată pe un arsenal metodologic sofisticat, în consonanță cu cele mai bune practici econometrice mondiale. Pe de altă parte, specialiștii de la Banca Națională nu ezită să recunoască și limitele demersului lor, inclusiv faptul că în urma unor analize suplimentare seriile lor de timp „pot fi ulterior revizuite și îmbunătățite” (p. 17).

Un bun exemplu al acestor limitări este reconstituirea evoluției PIB/locuitor. După cum se știe, Produsul Intern Brut (PIB) este un indicator sintetic folosit la nivel internațional abia din perioada postbelică, atunci când a fost integrat în sistemul conturilor naționale, adoptat de către Organizația Națiunilor Unite. În România el a fost adoptat oficial abia după 1990, ceea ce înseamnă că pentru toată perioada anterioară a trebuit să fie reconstituit ulterior. Demersul cel mai important în acest sens aparține lui Victor Axenciuc (Axenciuc 2012), ale cărui serii de date au fost apoi integrate și în revizuirea din 2018 a bazei de date Maddison (MDP 2018). Din nefericire, nici una dintre aceste serii nu este scutită de probleme. După cum am arătat altundeva, datele lui Axenciuc cu privire la ultimele două decenii ale regimului comunist tind să supravalueze PIB/locuitor, în principal datorită opțiunii de a folosi în calcule convertorul 8,8 lei = 1 dolar (la paritatea puterii de cumpărare) (Murgescu 2012). Pe de altă parte, baza de date Maddison are unele nepotriviri cu seriile

Eurostat, ceea ce a necesitat un efort de recalculare și armonizare a datelor. În fine, dar nu în ultimul rând, pentru unii dintre ani (mai ales din perioadele imediat următoare celor două războaie mondiale) datele lipsesc atât din Axenciuc, cât și din Maddison, ceea ce a obligat pe autori la un efort de reconstituire și/sau extrapolare. Rezultatul a fost o serie completă de date, a cărei compunere este prezentată transparent în anexa metodologică: „Pentru perioadele lipsă și unificarea bazelor de date s-au folosit diverse tehnici econometrice: un model linear pentru estimarea producției de grâu (1915, 1918), interpolare liniară sau cubică (1916, 1917, 1919, 1949). După 1996, seriile de date Maddison (2018) au fost actualizate conform datelor Eurostat. Din cei 100 de ani, PIB-ul pentru 3 ani (1918, 1919, 1949) este calculat în premieră de noi. PIB-ul pentru alți 23 de ani (1996-2018) este recalculat de noi. În ceilalți ani folosim baza Maddison” (p. 143).

Deși, în opinia mea, datele cuprinse în acest volum nu sunt definitive, iar pentru sporirea exactității lor ca și pentru evaluările de ansamblu va mai fi nevoie de studii ulterioare, pe care echipa coordonată de Liviu Voinea pare excelent echipată să le realizeze, se cuvine să remarcăm atât onestitatea metodologică a autorilor, cât și efortul lor de a veni în întâmpinarea cititorilor, inclusiv a celor nespecializați în analize econometrice, și de a le oferi într-o formă accesibilă un set consistent informații clare. Pe lângă seriile de date anuale, se remarcă și excursurile informative puse sub semnul unor întrebări de larg interes, cum ar fi „Identificarea ciclurilor de afaceri ale economiei românești” (p. 30-41), „Calitatea creșterii economice: despre inegalitate și sărăcie” (p. 56-63), „De câte ori a dat România faliment?” (p. 89-96) „De câte ori s-a împrumutat România de la FMI?” (p. 96-103) sau „De câte ori s-au schimbat banii în România?” (p. 112-116). Să remarcăm și eforturile de a explica felul în care experiența istoriei economice a ultimilor 100 de ani poate informa discuțiile referitoare la dezvoltarea actuală și viitoare a României. În felul acesta, volumul elaborat de Liviu Voinea și echipa sa încearcă să răspundă unui deziderat din păcate prea puțin concretizat în societatea românească de azi, acela de a folosi prilejul oferit de celebrarea Centenarului Marii Uniri pentru a reflecta onest și echilibrat atât asupra trecutului, cât și asupra perspectivelor de dezvoltare a României de azi și de mâine. Concluziile autorilor merită să fie citite cu atenție, deoarece ele merg de la avertismente că „inegalități prea mari pot conduce la respingerea reformelor și la evoluții socio-politice nedorite” până la judecăți severe cu privire la deficitele de voință și concepție ale programelor interne de reformă și la recunoașterea de bun simț a rolului „de catalizator pentru dezvoltare pe care l-a avut integrarea europeană și euroatlantică” (p.140).

Autorii acestui volum ne oferă un instrument de lucru prietenos, o serie de timp neîntreruptă pentru un set de indicatori macroeconomici esențiali pentru istoria României din ultimii 100 de ani. Este mult? Este puțin? Depinde de cât de mult vom folosi rezultatele cecetării lor în analizele noastre, și de cât de mult ne vor stimula atât în studierea trecutului, cât și în acțiunea civică, orientată spre prezent și viitor.

Bogdan MURGESCU

Referințe

- Andrei, Tudorel (coord.) (2018) *România: un secol de istorie - date statistice*, București: Editura Institutului Național de Statistică.
- Axenciuc, Victor (2012) *Produsul Intern Brut al României 1862-2000. Serii statistice seculare și argumente metodologice*, 2 volume, București: Editura Economică.
- MPD (2018) = *Maddison Project Database*, version 2018. Bolt, Jutta, Robert Inklaar, Herman de Jong and Jan Luiten van Zanden (2018), "Rebasing 'Maddison': new income comparisons and the shape of long-run economic development", Maddison Project Working paper 10. Accesibil online la <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2018> (accesat 14.01.2019).
- Murgescu, Bogdan (2012) [recenzie la Axenciuc 2012], *Dilemateca*, VII, 79, decembrie 2012, p. 24.